

Kulmakuppila Ipiissä Markus on päässyt ensimmäistä kertaa töihin vammattomien ihmisten kanssa.

Minä olen Markus, työkone

KAISA VIITANEN KUVAT HELI BLÄFIELD

Markus Kemppe, 26, kerää kahvilassa likaisia astioita ja luuttuaa pöytiä. Kehitysvammainen mies rakastaa työtään, vaikkei saa siitä palkkaa. - Tämä on parasta, mitä minun elämässäni on tapahtunut.

Markus Kemppe jää bussista Helsingin Kalliossa. On lumettoman alkutalven sininen hetki, ja Viidenellä linjalla Kulmakuppila Ipin suurista ikkunoista loistaa keltainen valo.

Markus vetää oven auki ja painelee tottuneesti pukkariin. Vaatteet kaappiin, essu päälle ja lippis päähän.

- Huomenta, johtaja, tervehtivät kollegat baaritiskin takaa.

Hymyillen Markus alkaa kerätä tyhjiä astioita. Lempinimi on selvästi mieleinen.

- Minä pyörötän tätä kahvilaa, hän sanoo hiljaisella äänellään ja viiletää jo rätsti kädessä seuraavan pöydän luokse.

- Tykkään plokkaamisesta ja pyyhkimisestä. Olen oikea työkone.

Elokuussa avautunut Ipi on trendikäs paikka: Seinät on valettu rosoisiksi ja maalattu valkoisiksi. Kalusteena on japanilaisia baarijakkaroita ja designtuoleja.

Parvelle istutetut köynnöskasvit roikkuvat ihmisten päällä, kuten urbaaniin viljelymuotiin kuuluu. Ei ihme, että kaupungin luovat läppäriyöläiset, äitiyslomalaiset ja lähiseudun lounastajat ovat ottaneet paikan omakseen.

Päällisin puolin Ipi on ihan tavallinen kuppila. Missään ei lue, että kahvila on perustettu vain siksi, että kehitysvammaiset pääsisivät oikeisiin töihin.

TUHANNEN TOISTON POIKA

Kun Markus syntyi 1989, perheessä oli jo kaksi lasta. Vanhemmat **Inkeri** ja **Leo Kemppe** ymmärsivät, että down-lapsi tarvitsee muita enemmän tukea.

- Jos tavallinen lapsi oppii uuden asian kymmenellä kerralla, Markukselle neuvot piti toistaa tuhat kertaa, Inkeri Kemppe sanoo.

Vanhemmat päättivät, että heidän perheessään kehitysvammainen ei saa erityisoikeuksia. He opettivat Markuksen uimaan ja pyörimään, hiihtämään ja

luistelemaan. Mutta lukemaan Markus ei meinannut millään oppia. Isää yhteiset harjoitukset naurattavat vieläkin.

– Markus rakasti jo ihan pienenä **Kirkkaa** ja **Jucea**. Onneksi keksimme hankkia karaokelaitteet ja laittaa Markuksen suosikkikappaleet soimaan. Sen jälkeen lukeminen alkoi sujua, Leo Kemppi kertoo.

Markus oli teini, kun vanhemmat kuulivat, että kehitysvammaisille oli suunnitella Helsinkiin uudenlainen yhteisötila. Siellä jokaisella olisi oma asunto, mutta talossa olisi myös ruokala sekä ympäri- vuorokautista henkilökuntaa.

– Vaikka meitä koko perheenä valmennettiin Markuksen itsenäistymiseen, muutto olisi silti vaikea, Leo -isä sanoo.

– Kun Markus soitti keskellä yötä peloissaan itkien, ajattelin, ettei tämä suju, haetaan poika takaisin, Inkeri Kemppi muistelee.

Mutta pikkuhiljaa Markus oppi luottamaan Käpytikän ohjaajiin ja kotiutui. Enää hän ei palaisi lapsuudenkotiin.

– Sellainen ei käy! Minulla on nyt oma koti, hän sanoo topakasti.

Viime vuosina kehitysvammaisten olot ovat kehittyneet Suomessa vaippaasti, mutta heidän on edelleen vaikea päästä töihin. Markus on kolmevuotiaasta asti haaveillut siivoojan työstä, mutta vanhemmat eivät olleet kovin toiveikkaita, että työpaikka todella löytyisi.

TYÖTÄ PALKKATTA

Suomessa on 25 000 työikäistä kehitysvammaista, mutta heistä vain reilut 400 käy ansiotyössä. Tavallisesti kehitysvammaiset viettävät päivänsä työkeskuksissa, jossa he vaikkapa pussittavat ruuveja ja saamaavat muovipussirullia. Markuskin aloitti työuransa Helsingin kaupungin työ- ja valmennuskeskuksessa Vallillassa.

Osa kehitysvammaisista on päässyt tavallisille työpaikoille, kuten päiväkotihin ja huoltoasemille, ihan oikeisiin tehtäviin, mutta palkkaa heille ei siitä makseta. Sitä kutsutaankin avotyöksi.

Toki vaihtoehtojakin on. Helsingissä

toimiva Lyhty ry tarjoaa kehitysvammaisille kehitteviä työpajoja oikeassa työympäristössä. Lyhdyn mediapajan väki vetää radio-ohjelmia ja kulttuurityöpajan tunnetuin ryhmä on Euroviisuissa asti käynyt Pertti Kurikan Nimipäivät -yhtye.

Markus on onnekas. Kolme vuotta sitten Inkeri Kempin puhelin soi. Hän sai kuulla, että Markus olisi tervetullut Lyhty ry:n uuteen kahvilatyöpajaan, jossa kehitysvammaiset ensin oppisivat kahvilatyön taitoja ja pääsisivät lopulta Kallioon oikeaan kahvilaan.

Opetuskahvilan nähdessään Markus innostui niin, että ilmoitti ottavansa Vallilan työkeskuksesta loparit.

”PERHEESEEMME ON OSUNUT KAKSI LOTTOVOITTOA.”

– Nyt meistä tuntuu, että perheeseemme on osunut kaksi lottovoittoa, ensin Markuksen koti ja nyt työ, vanhemmat sanovat.

He käyvät Ipassä pari kertaa viikossa aamiaisella. Yleensä Markus vain moikkaa vanhempiaan eikä malta lopettaa aherustaan.

– Niin sen kuuluu mennäkin. Lasten kuuluu itsenäistyä, Inkeri Kemppi sanoo.

OHJAAJA KERTOO KAIKEN

Markus nostelee eläkeläisnaisten pöydästä kahvikupit tarjottimelleen.

Neljässä kuukaudessa kahvilan työntekijät ovat saaneet askareisiinsa rutiniä ja ripeyttä. Aluksi kokopäiväinen jalanpäällä oleminen, kantaminen ja hälinän havainnointi uuvuttivat monet niin, että he päätyivät taukotilan sohvalle lepuuttamaan.

Ipassä on kolmenlaista väkeä: palkatut ravintola-alan ammattilaiset huolehtivat ruokalistan teosta ja kahvilatuotteiden valikoimasta. Kehitysvammaiset ovat työ-

Markuksella on työpaikka, jossa häntä odotetaan ja jossa hänet tunnetaan.

Asiakas Inka Junttila on Markuksen tuttu. ”Kiva kun tulit taas”, Markus tervehtii.

Keittiömestari Markku Luola saa päivän aikana paljon halauksia. ”Muuten en huomaa, että työskentelen kehitysvammaisten kanssa.”

Puolukkanäkkäri murtuu sopiviksi paloiksi lounaskulhoon. Ohjaaja Dippy Vepsäläinen muistuttaa Markusta juomapaussista. ”Jos ei juo, väsy”, Markus lisää.

Heidi Korva ja Penni Osipow tulivat Ipiin ensimmäisen kerran juuri siksi, että se tukee kehitysvammaisia.

pajalaisia, jotka vastaavat käytännön hommista. Lisäksi kahvilassa on kehitysvammaisten ohjaajia, yksi neljää pajalaista kohti, jotka seuraavat, neuvovat ja kannustavat. He varmistavat, että lounastajat saavat lisää puolukkanäkkäriä, baarin väki jäitä tai kukat vettä. Asiakkaan silmiin henkilökunnan roolit eivät juuri pistä silmään, paitsi silloin kun kassamyyjällä menee sormi suuhun ja hän haakee ohjaajan apuun.

Jokaiselle työpajalaiselle on suunniteltu oma oppimispolku, ja ohjaajat seuraavat tavoitteiden saavuttamista viikoittain.

Markus on syksyn mittaa opetellut huomaamaan sen oikean hetken, jolloin asiakkaan astiat sopii kerätä. Sitä ei saisi tehdä kesken kahvinjuonnin tai keiton-syönnin, eikä lupaa ole hyvä kysyä liian monta kertaa.

Se on Ipassä jo varsin korkean tason tavoite. Moni muu harjoittelee vielä sitä, että muistaisi käydä ennen töihin tuloa pesulla, tulisi töihin oikeaan aikaan, huomaisi jos työasu on likaantunut ja laittaisi sen oma-aloitteisesti työpaikan pyykkikoriin.

Joillekin vauvat ovat sellainen magneetti, että kaikki muu unohtuu. Ja vauvabuumin Kalliossa pieniä nykeröneröniä riittää.

Kahvilan lounaalle on koko ajan tuloja. Myös viestintäammattilainen **Heidi Korvan** ja graafikko **Penni Osipowin** lautasilla bulgur-salaatit hupenevat hyvää vauhtia. Naiset tulivat palaverinsa päätteeksi uuteen suosikkikahvilaansa.

– Kasvissyöjänä pidän siitä, että ruoka on täällä kasvispainotteista. Tila ja sisustus ovat miellyttäviä ja henkilökunta ihanaa, Penni Osipow kehuu.

Hän kertoo tarkkaillaensa, miten esmiehet suhtautuvat kehitysvammaisiin, ja pitää porukan yhdenvertaisuudesta.

Heidi Korva nyökkää. Häntä Ipassä miellyttää paikan arvomaailma.

– Vaikka he eivät sitä esiin tuokaan. Naiset miettivät, miksi kehitysvammaisten roolia ei kerrota missään, ei kahvilan nimessä, ovesa eikä edes pienessä esitteessä kassan kulmalla.

– Minusta tämä on hyvä näin. Tällä tavalla kehitysvammaisuus näyttäytyy

normaalina, Osipow sanoo.

Heidi Korvan mielestä asiasta voisi kyllä kertoa rohkeammin kahvilan Facebook- ja nettisivuilla.

– Eikös mekin alettu käydä täällä, kun kuulimme paikan taustasta? Kyllä kehitysvammaisten työllistäminen on erottautumiskeino ja vetää selvästi tiettyä asiakasporukkaa.

Heidi edistää työkseen yhteiskunnallisten yritysten viestintää. Sellaisia ovat firmat, jotka käyttävät vähintään puolet voitoistaan yhteiskunnallisen hyvän edistämiseen. Ipi ei kuulu Heidin asiakkaisiin, mutta on ehdottomasti yhteiskunnallinen yritys, sillä Ipin voitoista jokainen euro ohjataan kehitysvammaisten hyväksi.

Tunnetuimpia yhteiskunnallisia yrityksiä ovat Linnanmäki, jonka tuotot ohjataan lastensuojeluun, tai lääkärikeskus Diacor, jonka voitot päättyvät Diakonissalaitoksen erilaisiin sosiaalisiin hank-

”MINUN LEMPIVUORONI IPI -KAHVILASSA ON SE, MISSÄ EMMA ON.”

työkaverinsa uurastusta ei virallisesti saa edes kutsua työksi, koska se on kuntouttavaa työpajatoimintaa eikä siitä makseta palkkaa. Työtoiminnasta kehitysvammaisille maksetaan vain työosuusrahaa. Sen suuruus on jotain 2:n ja 12 euron väliltä – päivässä.

Sen verran Markuskin ansaitsee, mutta hänen vanhempansa eivät halua kertoa summaa tarkemmin. Jos Markuksen äiti saisi päättää, hänen poikansa saisi työstään palkkaa. Kun Markus tarvitsee uuden talvitakin, vanhemmat kaivavat kukkaron esiin. Markuksen oma eläke ja asumistuki riittävät vain välttämättömään.

Kehitysvammaliiton viestintäpäällikön **Anneli Puhakan** mielestä on väärin, että vammaiset eivät saa työstään palkkaa. Hän ei halua kritisoida Ipi-kahvilaa, koska Lyhty ry:n kuntouttava toiminta on alalla monessa mielessä uraauurtavaa. Sen sijaan hän kummeksuu suomalaista avotyökäytäntöä, jossa kehitysvammaisten työnteosta ei kerry palkkaa silloinkaan, kun ihminen on tavallisella työpaikalla, työtehtävät opittu ja työ vastaa kenen tahansa työpanosta. Tapa on eurooppalaisittain erikoinen poikkeus.

– Kyllä se vaan niin on, että pelkkä työn ilo ja tarpeellisuuden tunne eivät riitä pitkällä tähtäimellä korvaukseksi työstä, Puhakka sanoo.

Kehitysvammaliitto odottaa nyt työn alla olevaa lakimuutosta. Kun se saataisiin voimaan, avotyötoimintaa saisi teettää

vain kolme kuukautta, jonka jälkeen työstä tulisi saada palkkaa.

Markus ei muista, onko häneltä koskaan kysytty, haluaisiko hän työstään rahallista korvausta.

Kahvila Ipi Oy:n hallituksen puheenjohtaja **Marja Visti-Koskinen** myöntää palkkaongelman.

– Lyhty ry:n ensisijainen tehtävä on tarjota kehitysvammaisille kuntouttavaa työpajatoimintaa. Kahvila Ipin tavoitteena on alkaa tuottaa voittoa ja käyttää voitot kehitysvammaisten tuetun työn kehittämiseen.

Eli jos kahvia ja lounaita myydään tarpeeksi, Markuksella on toivoa saada aherruksestaan palkkaa.

HYVÄ ELÄMÄ ON HELPPOA

Markuksen äiti Inkeri Kemppi korostaa, ettei hän missään nimessä ajattele, että Markusta hyväksikäytetään kahvilassa. Päinvastoin: hänen poikansa saa tukea ja kehittyä koko ajan.

– Markukselle tarjottiin aikoinaan myös tuettua työtä, joka voi olla yksitoikkoista kaupassa hyllyttämistä. Siitä kieltäydimme.

Inkeri on pohtinut myös sitä, että Ipi-sä Markus ei ainakaan joudu tuntemaan olevansa erilainen vaan saa olla vertaisensa seurassa. Silti, jonain päivänä, hän toivoo poikansa tienaavan palkkaa.

– Kehitysvammaisen lapsen äitinä sitä aina miettii, että miten Markus pärjää siten, kun meitä vanhempia ei enää ole.

Markus ei itse palkkaa kaipaa. Se taitaa olla hänelle liian abstrakti asia.

Hänelle Ipi tarkoittaa työtä, ja tänään se loppuu kolmelta. Kellonajatkin ovat Markukselle vähän vaikeita, siksi ohjaaja sanoo, että nyt on aika lähteä treeneihin.

Markus kävelee Hakaniemen metro-

asemalle ja hurauttaa syntikkatunnille Kulosaareen. Siellä on Resonaari, kehitysvammaisiin erikoistunut musiikkikoulu, joka on kehittänyt kuvionuotit.

Omaa soittovuoroaan odotellessaan Markus pohtii sohvalta, millaista on hyvä elämä.

– Hyvä elämä. Viettää mukavaa elämää. Eteenpäin menemistä. Terveyttä ja kunnon huolehtimista. Muistaa lähteä ulos, lenkille. Ja muistaa juoda vettä sen jälkeen.

Markus nostaa etusormen ilmaan.

– Saa päättää omasta elämästä. Sellaista on tärkeä elämä. Helppoja asioita. Juu. Entä mikä on tärkeintä elämässä?

– Työpaikka. Ipi Kulmakuppila, hän sanoo ja nousee soittotunnille.

Soittoläksyt on selvästi tehty, kiittelee opettaja **Lauri Uusitalo**. Viiden vuoden yhteinen taival huipentuu pian jälleen joulukonserttiin. Markus aikoo soittaa *Maa on niin kauniin*. Sitä varten hänellä on musta puku.

– Saattaa olla, että äiti itkee taas, Markus sanoo kotimatalla.

RUNOKIRJA TULOSSA

Arabianrannan kotitalon keittiössä odottaa puoliksi syöty kasvislasagnevuoka. Markus kauhaisee kukkuralautasellisen ja kaataa lasiin piimää. Ruuan laittanut ohjaaja toivottaa hyvää ruokahalua.

– Viime kesänä yritin tehdä omassa keittiössä lettuja. Ne kärehtivät, ja aulaan tuli palomiehiä, Markus kertoo.

Sen jälkeen hän ei ole liettä käyttänyt. Iltapalaksi hän ostaa jääkaappiinsa jogurttia ja banaania.

Pöydällä on monta vihkoa Markuksen tikkukirjaimin kirjoittamia runoja. Useimmat kuvaavat hänen omaa elämäänsä.

“Yö on pimeä musta verho,

pelottaa

joskus näen pahoja unia

Se on vaan unta

Painajainen

Ei ole kivaa

Enkelit tulevat

Mun viereen

Nukkumaan ihanaa.”

Äiti on luvannut koota runot oikeaksi

kirjaksi. Markus on varma, että siitä tulee hieno. Runojen tärkein teema on rakkaus, ja niitä kirjoittaessa Markus ajattelee Emmaansa.

– Minä viihdyn täällä kotona, Markus sanoo ja kaivaa kaapistaan kitaramusiikki-cd:n. Toiselta hyllyltä löytyy musta pitkä hame. Aiemmin Markus kävi flamenco-tunneilla. Sen näkee notkeista käsiliikeistä ja vauhdikkaista pyörähdyksistä.

Täällä tanssii oman elämänsä onnellinen herra. ●

Musiikkitunti on Markuksen lempiharrastus. Sen vuoksi hän jätti flamencon opiskelunkin. “Nyt tanssin vain omaksi iloksi.”

”SAA PÄÄTTÄÄ OMASTA ELÄMÄSTÄ. SELLAISTA ON TÄRKEÄ ELÄMÄ.”

